

BOGATSTVO RAZLIKA ili kazališna predstava kao

KATJA BAKIJA

Don Juan i Faust, Divadlo Labyrint 1992.

most prema gledatelju

Zasigurno je i inače prekrasnom Pragu u njegovom svrstavanju u gradove kulture 2000. godine (uz Avignon, Bergen, Bolognu, Bruxelles, Helsinki, Krakov, Reykjavik i Santiago de Compostelu) pomoglo i oko pedesetak registriranih kazališta, četrdesetak prostora za koncerte, više od devedeset galerija... Prag je doista prelijep grad zbog svojih mostova, crkava, muzeja, galerija, dvoraca, Hradčana, Vaclavskog i Staromjestskeg trga, Male strane, Karlova mosta, Pariške ulice, pivnica u koje su zalazili Havel (i sad navrati na pivo) i Hrabal, zbog one opijajuće miteuropske atmosfere koja se osjećala i prije, a pogotovo se osjeća otkad se Prag otvorio i oslobodio i doista postao središtem Europe. Ali čini mi se, i to ne samo zbog nakane ovoga teksta, da je ovaj grad prvenstveno grad kazališta ili, poput mog i našeg Dubrovnika, grad-kazalište. Ovdje je na svakom koraku neko kazalište, od središnjeg nacionalnog *Narodnog divadla* (Narodno kazalište) s ozbiljnim i točno utvrđenim repertoarom, preko onih manjih sa slobodnijim i razigranijim predstavama do onih sasvim malih, alternativnih, po raznim klubovima i kavanama.

Da bismo se uvjerali u raznolikost i bogatstvo praškoga kazališnog života, dovoljno je prolistati "Kulturni vodič" koji izlazi svakog mjeseca i u kojem su informacije o brojnim kazalištima i izvedbama. I brzi pregled repertoara središnje kazališne kuće, *Narodnog kazališta*, zapravo njezine dramske scene, to potvrđuje. Tu su npr. igrali Shakespeareovi *Othello* i *Mnogo vike ni za što*, Bulgakovljevi *Majstor* i *Margarita*, *Priča slavne plesačice* Isadore Duncan, bilježi se i gostovanje Teatra Stabile iz Bologne s predstavom *De Sade*. A u sklopu najveće nacionalne kuće djeluje i operna scena na kojoj se samo u siječnju moglo gledati *Nabucca*, *Carmen*, *La Traviata*, *Tosca*, *Carminu buranu*, *Trubadura*, *Aidu*, *Rigoletta*...

Središnja kazališna kuća je Narodno kazalište s

klasičnim repertoarom i s tri-četiri premijere u sezoni. Tu su još *Stavovske divadlo* (Stavovsko kazalište) i *Divadlo Kolowrat* (Kazalište Kolowrat) i *Divadlo pod palmovkou* (Kazalište pod palmom) - sve kazališta za koja se može reći da su repertoarna, s više ili manje klasičnim repertoarom. Zanimljivo je *Divadlo v Dlouhoj* koje je sve do devedesetih bilo dječje kazalište s takvom programskom orijentacijom i isključivo dnevnim predstavama. Igrali su samo za škole i to je po mišljenju sadašnje umjetničke ravnateljice Hane Burešove bilo prilično nezdravo za glumce jer su njihove predstave nalikovale na televizijske. Od 1996. i ono je na neki način repertoarno kazalište sa svojom autorskom programskom orijentacijom - igraju manje poznate naslove iz klasičnog repertoara, a također u alternativnim prostorima imaju stalne kabaretske predstave. Prošlogodišnju sezonu obilježili su vrlo uspješnim uprizorenjem tragičke farse *Majmun* i *mladoženja* Johana Nepomuka Nestroya koja je na listama najboljih predstava. Igraju i *Grandioznog rogonju* Fernanda Crommelyncka, grotesknu farsu o ljudskoj duši opsjednutoj ludačkom strasti, horor predstavu Julesa Verna i Arnošta Goldflama za, kako piše u programskoj knjižici, "odrasle i hrabre adolescente", komediju Eugena Labicha i Marca Michela *Sir, sir!* ili *Lov na gavrana*, bizarnu tragediju o dvojici iznimnih i osebnih individualaca *Don Juan* i *Faust* Christiana Dietricha Grabbea, tragikomediju *Obmanjivanje misli* Sama Sheperda, *Čarobni brijeg* Thomasa Manna. Mogu se vidjeti i dvije kabaretske predstave *Kabare Vian-Cami* (spomenute na svim listama za prošlogodišnju predstavu godine) - kombinaciju šansona i kratkih jednočinki, te *Kabaret Richard Weiner* sa živom glazbom. Nije zapostavljen ni program za djecu - dramatizacija djela Jaroslava Žaka *Škola temelj života* (po tom predlošku snimljen je pedesetih vrlo poznati češki film), što je muzička freska o životu studenata i profesora, pa *Mala božićna priča* ili *Kako sam se izgubio* što je bila ovogodišnja premijera.

Divadlo Rokoko (Kazalište Rokoko), također gradsko kazalište na Vaclavskom trgu, ima ove sezone na programu Kishonov *Vjenčani list*, Molièreova *Škrca*, Nezvalova *Manona*, Čehovljevi *Višnjik*, Shakespeareova *Romea i Juliju*, Ibsenovu *Lutkinu kuću*, dok *Kazalište Komedia* u Jungmanovoj ulici kao zajednička scena praških gradskih kazališta ove sezone prikazuje čak tri Shakespeareova djela - *San ivanjske noći*, *Kralj Lear* te Beckettov *Svršetak igre*, Čehovljeve *Tri sestre*, Ibsenova *Graditeljka Solnessa*, Calderónovu *Kćer mečave*, Handkeovu *Ljevoruku*. U prosjeku u svakom od tih kazališta je oko dvadesetak izvedbi na mjesec i sve predstave mogu se vidjeti već u siječnju i veljači.

Divadlo pod palmovkou (Kazalište pod palmom) također je u svojoj programskoj orijentaciji usmjereno na klasična djela pa ovdje igraju Molièreova *Umišljenog bolesnika*, *Caligulu* Alberta Camusa, *Ljetnoga gosta* Maksima Gorkog, *Peera Gynta* Henrika Ibsena i *Edith i Marlene* Eve Pataki. U *Euridici* J. Anouilha redatelj je slijedio slavnoga francuskog dramatičara i jedan od najzanimljivijih ljubavnih parova prikazao na granici mitologije i današnjih uličnih zbivanja. Ova izvanredna predstava nudi skepsu, humor, ali prije svega divnu priču o velikoj ljubavi. *Ljubimca* Guya de Maupassanta - dramaturgiju romana francuskog pisca o pragmatičnom muškarcu koji gradi svoju karijeru posredstvom naklonosti i ljubavi žena. Iako se priča i njezino uprizorenje na sceni događa prije više od stotinu godina, zanimljivo je koliko se malo od tog vremena promijenilo i u ljudima i u životu. Među uspješnijim njihovim predstavama svakako su i *Opasne veze* Christophera Hamptona, poznati dramski predložak iz života francuskog plemstva 18.stoljeća o sudbinama ljudi čiji su životi ispunjeni intrigama, manipulacijama, flртом, ljubavi i strasti.

Lyra pragensis, lirsko je kazalište s večerima poezije i šansone, dramaturgijama djela najpoznatijih svjetskih i čeških pjesnika i književnika s gostovanjima glumačkih zvijezda i pjevača. Sve njihove predstave su prepune, imaju svoju redovitu i vjernu publiku u kojoj je i autorica ovoga teksta. Samo u siječnju prikazali su nekoliko svojih hitova. Svakako moram spomenuti *Meditacije o nadi* po glasovitoj knjizi *Prorok* poznatog libanonskog pjesnika i slikara Halila Đubrana o smislu života i odnosima među ljudima, te *Jacques Prevert 100* - životnu priču francuskog pjesnika, dramatičara i scenarista s interpretacijama pjesama iz njegove zbirke *Riječ* uz zvučnu kulisu glazbe koju izvode Juliette Greco, Edith Piaf, Yvonne Montand, Marlene

Dietrich. Izniman umjetnički doživljaj je i *Poeticka forbina* - kolaž, zapravo slobodna improvizacija (poetski govor o nepoetskom svijetu) na glazbene i pjesničke teme Bulata Okudžave, te *Stihovi o Pragu* - pjesnička šetnja starim dijelom grada kroz poeziju vrsnoga češkog pjesnika, dobitnika Nobelove nagrade za književnost Jaroslava Seiferta. Ovaj projekt realiziran je u sklopu programa Prag - europski grad kulture 2000. Dojmljiva je i *Most kroz vječnost* gdje se propituje o ljubavi, slobodi, odgovornosti i vjernosti među supružnicima u interpretaciji vrsnih glumaca u autobiografskom tekstu Richarda Bacha. Sve simpatije i puno gledalište ima predstava *Život je ljubav, potraži je...*, priče i događaji što "raduju dušu i jačaju srce", dramaturgija svjetskog bestsellera Jacka Canfielda i Marka Viktora Hansena *Kokošja juha za dušu*. Kao svoj prilog 150. godišnjici rođenja utemeljitelja Čehoslovačke Republike T. G. Masaryka (koji je neprijeporno češka politička ikona) prikazuje se *Izgradnja države* - dramaturgija knjige publicista, prozaika i dramatika Ferdinanda Peroutkia uz glazbu Bedricha Smetane i Antonina Dvořaka.

Teatar Ungelt na istoimenom trgu u samom središtu Praga jedna je od manjih komornih scena sa simpatičnom atmosferom u kazališnom klubu u kojem se može ugodno pričati s glumcima, a i nešto pojesti, što je inače dobra praksa većine alternativnih praških kazališta. Na repertoaru su komorne predstave za najviše četiri-pet glumaca, autorske večeri šansona i poezije, praižvedbe i predstavljanje manje poznatih djela i autora. Posebnost *Ungelta* ne čine samo predstave koje je moguće pogledati ako se uspije dobiti karta, nego i još jedna zanimljivost - u gledalištu je točno 99 mjesta, a svaka od tih stolica različita je i kazalištu ju je poklonio netko od poznatih čeških kazalištaraca i kulturnjaka. Tu su stolice ne samo glumaca, scenografa, redatelja, nego i poznatih književnika, slikara, novinara, pjevača... Na repertoaru je improvizacija *Svatko na svojoj stolici* u kojoj se predstavljaju osobe koje su kazalištu darovale stolicu.

Ovih dana je najzanimljivija i najintrigantnija kazališna vijest dolazak slavnog redatelja i oskarovca Jiříja Menzela na čelo *Gradskog kazališta na Vinohradima* (*Divadlo na Vinohrady*). Menzel je od sredine siječnja imenovan umjetničkim ravnateljem jednog od pet najpoznatijih praških kazališta s vrlo dugom tradicijom. Ovo kazalište svojim je repertoarom u prva dva desetljeća 20. stoljeća svjedočilo i o vrlo uspješnoj recepciji dramskih djela Iva Vojnovića u Češkoj. Conte Ivo bio je, osim u Hrvatskoj, najviše i

najčešće preveden i igran na pozornicama tadašnje Čehoslovačke. Upravo u Vinohradskom kazalištu postavljena je 17. lipnja 1911. *Dubrovačka trilogija*, devet godina poslije *Gospoda sa suncokretom*, a 7. prosinca 1923. uz nazočnost autora burno je pozdravljena praižvedba

kazališta i jedan od najslavnijih njegovih građana pohodio je Vojnovićev grad ovog ljeta i na 50. jubilaranom Dubrovačkom festivalu vrlo uspješno postavio Tudišićevu preradu Molièreova *Umišljenog bolesnika* - predstavu *Nemoćnik u pameti*. Lijepo su se povezale kazališne niti

Kazalište u Dugoj ulici (Divadlo v Dlouhé), Molière: *Leteci liječnik*, režija Hana Burešová

Maškarate ispod kuplja u režiji slavnog redatelja i direktora drame Narodnog kazališta Jaroslava Kvapila. Zanimljivo da je ovaj komad Vojnović i posvetio "Pragu, svojoj ljubavnici", da je bio oduševljen režijom i zadovoljan reakcijama publike i kritike koja je tom prigodom pisala i o cjelokupnom njegovom opusu. I eto, Vojnović je rado pohodio Prag, nazočio na premijerama svojih drama, stvarao i održavao brojna prijateljstva s prevoditeljima i redateljima svojih komada, glumcima i scenografima, o čemu svjedoče brojni napisi u češkom tisku, a umjetnički ravnatelj ovog

dvaju lijepih kazališnih gradova i to, nadamo se, ne posljednji put. Odmah po preuzimanju ravnateljske stolice Menzel je uzburkao duhove svojom izjavom o tome kako želi da ovo kazalište i pod njegovom umjetničko-redateljskom palicom ostane malogradansko kazalište koje će nasmijavati i zabavljati ljude (jer je smrtna ozbiljnost histerična) i barem im malo uljepšavati život. Reagirali su mnogi s tezama o teatru kao zrcalu suvremenosti, o potrebi angažiranosti, o novom, o provokativnosti... Menzel je međutim mirno u svom nastupnom intervjuu u dvotjed-

nim "Divadelni noviny" (Kazališne novine) objasnio da ne voli tendenciozno kazalište i to vjerojatno zato što je počeo u kazalište ići 50-ih godina kad je vidio toliko gluposti koje su vrijeđale gledatelje pokušavajući im nešto utviti u glavu, a i današnje trabunjanje o angažiranosti podsjeća ga na neke zaboravljene boljševičke apele. Kult novog po njemu je pitanje ovog stoljeća i sam je, kad je bio mlad i glup, mislio da ono što nije novo i avangardno i što je ljudima dostupno nije umjetnički vrijedno. Danas mu se pak čini da je potrebno više hrabrosti i umijeća da se zadrži konvencija i privuče u kazalište one ljude koji bi inače ostali doma i gledali Esmeraldu. Želi, kako sam priznaje, da njegove predstave budu most prema gledateljima jer ako to nisu, onda su samo pucanj u prazno. Njegova redateljska poetika usmjerena je smanjenju udaljenosti između umjetničkog i komercijalnog, cijeli život zapravo

nekad i nasmijati. Nije u tome cinizam nego hrabrost za nastavak življenja i to je njegov credo kojemu se utječe i u životu i na pozornici i sretan je kad ga može podijeliti s ljudima. Bez obzira na podvojenosti u prihvaćanju njegovih stavova, praška kazališna publika s nestrpljenjem očekuje nove Menzelove predstave i dobru zabavu u svom omiljenom kazalištu.

"Divadelni noviny" u svom prvom broju donio je i rezultate ankete za predstavu godine u kojoj su se oglasili teatrolozi, poznati glumci, dramaturzi i redatelji, kazališni kritičari sa svojim mišljenjima i prijedlozima. Stavovi se razlikuju, ali najhvaljenije su predstave Gogoljev *Ujak Vanja* u režiji tragično stradalog Petra Lebla *Divadla Na zabradli* (Kazalište Iza ograde - omiljeno Havelovo kazalište), koji je sve iznenadio režijom vlastitog odlaska u smrt, naime objesio se za vrijeme predstave ostavivši pri tom poruku: "Ja sam na sceni". I bio je tijekom cijele predstave samo što to nitko od glumaca ili scenskih radnika nije primijetio. U konkurenciji se spominje i *Ljevoruka* Petera Handkea u Kazalištu Komedija, Ibsenova *Lutkina kuća* u Kazalištu Rokoko, Bulgakov *Majstor* i *Margarita* u Narodnom kazalištu (kritika napominje prilično suglasno da tako dobre predstave dugo nije bilo u Pragu). Predstavu je režirala Oxana Maleškina-Smilikova, izvrsna je i funkcionira u svim segmentima, posebno se ističe njena kompleksnost i filozofski koncept režije i neklastrofobičnost velikih gesta. Tu je i Shakespeareov *Hamlet* u izvedbi *Narodnog divadla Brno* (Narodnog kazališta iz Brna) - hvali se novi, izbrušeni prijevod, promišljeni, suvremeni pristup koji aktualizira tematske i žanrovske odrednice slavnog polifoničnog predloška s metafizičkim prijelazom do čudesnog svijeta mrtvih i njihovih tajni. Na listi je i Goldonijeva predstava *Ljetni stan* u režiji Ladislava Smočka kazališta *Činoherni klub Praha* i to zbog uzbudljivog i oslobađajućeg izvornog kazališnog doživljaja koji se razvija i raste iz igre i spontanosti, a nikako ne iz prenemaganja i poze. U igri je i *Divadelnik* (moglo bi se prevesti kao *Kazališni čovjek*) Martina Hube *Divadla Na zabradli* (Kazališta Iza ograde) koji plijeni gejirom magijske, ali i fizičke glume koja, po mnogima, toliko nedostaje na praškim velikim scenama. Predstava je stvorena na temelju skandala oko pomoćnog osvjetljenja na Salzburškom festivalu za vrijeme izvođenja Bernhardove drame *Ignorant i ludak*. Pohvaljena je i predstava *Mnogo vike ni za što* W. Shakespearea na sceni Narodnog kazališta i to zbog gostujuće redateljice Eniko Eszenyi "uragana iz Mađarske", kako

Kazalište u Dugoj ulici (Divadlo v Dlouhé)
J.H. Nestzoy: *Majmun i mladoženja*, režija Hana Burešová

želi raditi takve predstave koje će njegova majka krojačica razumjeti, a on ih se neće sramiti. I autori koje je birao opčinjeni su književnošću, ne toliko literaturom koliko onim o čemu pišu - kod Sveraka i Hrabala isijava ljubav prema glavnim licima, Vladislav Vančura je estet snažnog pozitivnog naboja i to mu imponira. Na jedan način Menzel je opčinjen optimizmom. Svi znamo da je život surov i nema smisla nad time zdvajati, dobro se tome

su je nazvali kritičari, koja je svojom režijom "uzburkala stajace vode Narodnog kazališta" i otvorila mnoga pitanja, te *Kabare Vian-Cami* Kazališta u Dugoj ulici (*Divadlo v Dlouhé*). Izdvojena su uprizorenja *Hamleta* i *Majstora i Margarite* Narodnog kazališta iz Brna. Jako je hvaljen *Immanuel Kant*, prvo češko uprizorenje Bernhardtova teksta koje, zahvaljujući dosljednim stiliziranim i kompozicijski uigranim scenama uz izvrsnu glumu, intrigantno govori o našem mehaniziranom svijetu.

Zanimljivo je da se na praškim scenama igraju i domaći - češki i strani autori, prosječno se pojavi i po više gostovanja i nekoliko gostujućih redatelja, ali ono što se autorici ovog pisma čini najbitnije jest da brojna praška kazališta ne znaju za krizu publike i da bilježe 90% posjećenosti (karte su jeftine i svima dostupne). Međutim nije oduvijek bilo tako. Neposredno poslije revolucije - devedesetih godina bila je velika kriza gledanosti, posjećenost je tada bila ispod 50%. Kazalište je funkcioniralo samo kao dio strogo kontroliranog sustava u kojem su Česi živjeli do promjena, a kad su one

došle i kad je društvo počelo vreti, nije više bilo vremena za kazalište, bilo je zanimljivije gledati što se događa oko njih, pratiti tijek povijesti kojem su bili svjedoci. Tih devedesetih postojao je i problem što igrati, svi su se nakon pobjede revolucije željeli posvetiti sebi i živjeti svoj život, a ne iluziju. Nekoliko godina kasnije, 1994. i 1995., situacija se počela mijenjati, ljudi su se orijentali u novom vremenu i istovremeno se vratila glad za teatrom, želja za susretom sa živim ljudima, za zabavom ili novim

Kazalište Labyrinth, Seviljski brijač, režija Hana Burešová

spoznajama. Ljudi su odjednom poželjeli ići u kazalište i da bi vidjeli i upoznali nešto novo, zaboravili na brige i probleme, ali i zbog umjetničkog doživljaja. I kazalište ih nije razočaralo i dočekalo nespremno. Danas na brojnim izvedbama u praškim kazalištima skoro uvijek, a ne samo na premijerama, traži se karta više. Praška kazališna scena iznimno živi i pulsira svim svojim bogatstvom različitih poetika, pravaca i kazališnih jezika svjesna da postoji zbog gledatelja.